

POROČILO O DELU NOVINARSKEGA ČASTNEGA RAZSODIŠČA V LETU 2016

Razsodišče je v letu 2016 delovalo v novi sestavi, izvoljeni ob koncu leta 2015. Vanj je prišlo pet novih članov, medtem ko je šesterica sedanjih članov ponovila mandat. Vstop novih ljudi je prinesel logična nova spraševanja o vlogi in nalogah Novinarskega častnega razsodišča in s tem - po moji oceni - konstruktivne razprave o vprašanjih, ki so jih odprli člani in članice, ki so vstopili(e) na novo. Treba je priznati, da so novi člani vnesli tudi precej nove energije, tako da se je v sorazmerno kratkem času spisek nerešenih primerov opazno stanjšal ob hkratni sorazmerno visoki soglasnosti pri odločanju o posamičnih razsodbah in stališčih. Nekaj pa je bilo tudi odločitev, ki so bile sprejete s preglasovanjem, kar je povsem legitimna pravica NČR.

Razsodišče je v tem letu dobilo prenovljeno spletno stran, ki je z novimi orodji v veliko pomoč vsem, ki iščejo posamezne odločitve glede na primere, kršitve po členih ali pritožniku, novinarju, mediju. Veseli je bodo tudi raziskovalci medijske krajine in profesionalne etike. Upam, da tudi novinarji, saj lahko ob svoji aktualnih dilemah hitro najdeš, kako je v posameznih sorodnih primerih odločilo razsodišče.

Razsodišče je v letu 2016 sodelovalo pri dveh projektih in sicer projektu »Razbijanje stereotipov o starosti v medijih« in v sodelovanju z Društvom SOS telefon pripravilo priročnik »Kako poročati o nasilju v družini in nasilju nad ženskami« ter delavnice za novinarje.

Kot zelo dobra se je, kot je opozorila že prejšnja predsednica NČR v lanskem poročilu, izkazala odločitev, da v razsodišče izvolimo tudi dva predstavnika t.i. civilne družbe (dva od enajstih članov), ki sta v delo NČR z drugačnimi pogledi vnesla kar nekaj svežega vetra. Ni nepomembno, da sta to posameznika z ustreznim pravnim znanjem, ki ob članih novinarjih poleg etično-profesionalnih razmišljanj, vnašata še pravno dimenzijo.

Žal za zdaj še ni nobenega napredka pri vključevanju uredniških ali lastniških struktur medijev, ki bi lahko v delo samoregulatornega telesa kot je NČR vnesli tudi tretji pol, torej še eno vrednost, in kar bi izpopolnilo model do ravni idealnega samoregulatornega telesa. Žal smo od tega še daleč; že minimalni dosežek - dogovor z odgovornimi uredniki večjih medijev, ki so na skupnem sestanku podpisali zavezo, da bodo njihovi mediji v sebi prilagojeni obliki objavljali razsodbe in stališča NČR - je v veliki večini primerov zvođenel.

Naslednjo težavo je v zgodbo vneslo ministrstvo za kulturo s svojimi predlogi v osnutku medijske strategije. Brez resne analize samih sistemov semoregulacije in hkrati že obstoječih oblik v Sloveniji, se je začelo zavzemati za tretji model, model Medijskega sveta, ki je, tako kot je zamišljen, sporen. Nekdanja kulturna ministrica ga je zagovarjala s tem, da obstoječe oblike ne predvidevajo sankcij in je potemtakem treba ustvariti telo, ki bo lahko tudi kaznovalo. To je skregano s temeljni načel samoregulacije, ki je prostovoljna oblika samoomejitve, nastala zunaj oblastnih struktur, v kateri avtorji, uredniki in lastniki sami odločajo na kakšen način bodo opozorjeni na zdrse od profesionalno-etičnih standardov in jim hkrati prepušča orodja za samostojno ukrepanje. Na to smo ministrstvo opozarjali med javno

razpravo. Zdi pa se, da tudi novi minister vsaj delno ostaja pri prvotni zamisli. Z zadnjo verzijo osnutka strategije je razpravo o tem zaključil in je ne namerava več odpirati v širšem javnem prostoru.

Priliv pritožb v NČR se je ustalil. Do enajstega novembra je letos na NČR prišlo 52 pritožb, kar je v okvirih priliva zadnjih let.

Glede na to, da lahko najdete na spletni strani NČR vse razsodbe in stališča ter opise primerov, se v njihovo razlago na tem mestu ne bom spuščal. Izpostavil pa bi rad nekatere, milo rečeno, nenavadne primere, s kakršnimi se razsodišče v preteklosti še ni srečevalo. Prvi od teh je 27 pritožb proti 16 medijem, ki so pisali o domnevni najdbi konoplje na enem od naslovov predsednika upravnega odbora Združenja SAZAS. Gre za prvi ugotovljeni primer, ko je pritožnik zavestno kršil Pravilnik o delu NČR, v delu, s katerim je bil seznanjen, (**9. člen:** *NČR zavrže pritožbo, če je v zadevi, ki je predmet pritožbe na NČR začel postopek pri sodišču v Republiki Sloveniji. Pritožnik predlogu za začetek postopka priloži izjavo, da zadeva, ki je predmet postopka pred NČR, ni v obravnavi pred rednim sodiščem, in da do zaključka postopka ne bo vložil predloga ali tožbe pri sodišču v Republiki Sloveniji.*), saj je kljub temu vložil kazensko ovadbo zoper Delovega novinarja, ki je o tem pisal prvi in so ga kasneje povzeli tudi drugi mediji. Čeprav je bila kazenska ovadba vložena zgolj v enem od primerov, pa bi razsodba NČR nujno vplivala tudi na odločitve v vseh drugih primerih, ki so Delovo novico kasneje povzeli in jo dograjevali. Zato je NČR pritožbe v vseh drugih 27 primerih prav tako zavrlo. Ob tem je treba vedeti, da je razsodišče, preden je ugotovilo, da je predsednik UO Združenja Sazas kršil Pravilnik sprejelo razsodbe že o dobri tretjini teh pritožb, (ki jih k sreči do tedaj še ni objavilo), torej je bilo opravljeno precejšnje delo, ki je šlo zaradi pritožnikovega zavajanja v nič.

Drugi nenavadni primer, ki je spravi NČR v nemajhno zadrego je bilo besedilo v Financah, v katerem odgovorna urednica obračunava z enim od svojih novinarjev. Dejstvo je, da je novinar prvi napadel svoj časopis, ki ga je sankcioniral zaradi njegovih domnevno spornih postopkov. Vendar je šlo za delovni spor znotraj medija, zato je bil izbrani način razreševanja konflikta med novinarjema, ki imata oba olajšan dostop do medijev, vse prej kot običajen. NČR je moralo najprej odločiti o tem, ali je v primeru uredniškega obračuna z novinarjem sploh šlo za novinarsko besedilo. Na koncu se je po dolgi razpravi odločilo, da je šlo – in sprejelo temu ustrezno stališče.

Opozoril bi na še nekaj spoznanj, ki jih prinaša bera letošnjih odločitev, pa tudi na vse pogostejše prakse slovenskih uredništev, ki kažejo nevrvalgične točke slovenske novinarske profesionalne etike.

Dva primera, kjer je novinarka enega medija (Demokracija) povzemala informacije drugega (Slovenske novice), sta znova pokazala, da je tako povzemanje brez preverjanja tvegano in tudi nedopustna praksa. Tako se je v besedilu novinarka, ki je zgodbo povzemala in jo hkrati neoznačeno vključevala v svoje besedilo, pojavila enaka napaka kot v besedilu prispevka iz katerega je povzemala. NČR je večkrat opozorilo, da povzemanje informacij, ki so jih objavili že drugi mediji, ne nudi nobenega jamstva, da so informacije točne, in da mora novinar, ki jih povzema, uporabiti svoje poti, da jih preveri. Razen, ko informacijo objavi kot citat z navedbo vira.

Preverjanje informacije je sploh prvo pravilo novinarskega dela. Ne glede na to, da je optimalno, če novinar neko informacijo preveri pri več neodvisnih virih, je na mestu

priporočilo, da ga preveri tudi pri človeku, o katerem poroča. Prvi člen kodeksa tega sicer neposredno ne zapoveduje, ampak tudi, če je vir uradna oseba, je preverjanje nujno. Ni namreč izključeno, da vir ne vodijo osebni interesi ali interesi institucije. To, da je letos največ kršitev 3. člena kodeksa, ki iskanje odziva zapoveduje, bi moralo biti resno opozorilo, da premnogi novinarji odziva pri prizadetem ne iščejo niti tedaj, ko to zapoveduje kodeks – ko gre v članku ali prispevku za hude obtožbe.

Drugo spoznanje je, da je zasebnost skozi oči medijev vse manj zasebna. Mediji objavljajo fotografije in zgodbe o ljudeh, za katere ne morejo izkazati javnega interesa. In to brez temeljnega, če hočete človeškega, razmisleka, kako bi se v enaki situaciji počutili sami. Zgodba o mariborskem ravnatelju, bi morala zares ostati utripajoče opozorilo, kaj lahko poročanje brez slehernega občutka empatije povzroči posamezniku.

Tretji, sorazmerno nov pojav, ki bi ga morali zares resno pretehtati, je vključevanje medijev v družinske boje za otroke, s pristranskim navijanjem za eno stran. Tehten razmislek je potreben tudi, preden se mediji nekritično spuščajo v spopade z medicino, na strani staršev, nezadovoljnih s potekom zdravljenja otrok. Ne gre za to, da naj mediji ne bi bili kritični do »ljudi v belem«, težava nastopi, ko se novinarji za tak kritični pristop ne oborožijo z informacijami in znanjem in ko se uklonijo interesom ljudi, ki jih ne vodi nujno samo bolečina, ampak tudi povsem oprijemljiva, morda tudi finančna, pričakovanja.

Čeprav na to temo ni prejelo nobenih pritožb, pa je skozi prakso v medijih razsodišče ugotovilo, da so novinarji slabo poučeni o prepovedih, posledicah in dolžnostih ob prevzemanju informacij in slikovnega gradiva s spleta. Zato je o uporabi gradiv s spleta Novinarsko častno razsodišče skupaj z DNS pripravilo dobro obiskano panelno razpravo o možnostih in omejitvah take uporabe. Nauke te razprave bi bilo mogoče stisniti v tri zapovedi. Ljudje, ki objavljajo svoje ali družinske slike, besedila itd. na družabnih omrežjih, so njihovi avtorji in lastniki avtorskih pravic. Brez njihovega dovoljenja jih (razen v zelo specifičnih in precej jasno določenih primerih) ni dovoljeno uporabiti v medijih. Pravica do varovanja zasebnosti velja v okvirih, ki veljajo tudi za druge medijske objave, tudi pri uporabi gradiv s spleta. In slednjič: nobene garancije ni, da je informacija na spletu brezhibna. Vsako je treba pored objavo dodatno preveriti.

Peto spoznanje tega poročila je sorazmerno ugodna ugotovitev, da število novinarjev, ki se ne odzivajo na pritožbe, pada. Čeprav bi za nekatere medije (Požar report, Slovenske novice, Planet TV) lahko ugotovili, da je odzivnost njihove medijske hiše nizka, pa posamezni novinarji teh hiš ob pritožbah na NČR vendarle pošiljajo tudi svoje odgovore. Dejstvo je namreč, da lahko razsodišče, ko ni avtorjevega ali medijevega odziva, zgolj domneva, da pritožbi ne ugovarjata in sprejme dejstva, ki jih je navedel pritožnik (tista, ki niso izpodbita drugače), kot resnična. To nedvoumno kaže, da gre neodzivnost vselej v škodo avtorja in medija, žal pa včasih tudi na račun kakovosti razsodbe.

ZAČASNA STATISTIKA O DELU NČR¹

¹ Statistika ne more zajeti dela NČR do konca leta, ki se še ni izteklo, zato jo je treba jemati kot začasno. Podobno je veljalo za statistike prejšnjih let, ki jih je bilo treba oddati pred iztekom leta in so postale popolne šele z dopolnitvami po koncu koledarskega leta. Zato tudi zdaj posegamo deloma še v prejšnje leto, medtem ko bo letošnja statistika o opravljenem delu, ažurirana po koncu leta.

Zadnje poročilo je bilo narejeno septembra 2015, od 1. septembra do konca decembra 2015 je NČR prejelo še 6 pritožb, od tega je dve zavrglo.

Od 1. januarja 2016 do 11. novembra 2016 je NČR prejelo 52 pritožb in eno zahtevo za obnovo postopka, kar je primerljivo s preteklimi leti.

Od tega sta 27 pritožb proti 16 različnim medijem vložila Združenje SAZAS in Matjaž Zupan, NČR je 26 pritožb zavrglo, pritožbo proti Portalu Plus pa je umaknil Sazas sam.

Od preostalih prejetih 25 pritožb je NČR zavrglo še dve.

V letu 2016 (do 11. novembra 2016) je NČR sprejelo 26 razsodb oziroma stališč in objavilo eno stališče, katerega objavo je zamrznilo do končanja postopka na rednem sodišču.

V 14 odločitvah je ugotovilo, da kodeks ni bil kršen, v 14 pa, da je novinar oziroma urednik kršil kodeks.

Ugotovljene so bile kršitve sledečih členov:

6 kršitev 1. člena, 7 kršitev 3. člena, tri kršitve 17. člena, dve 19. člena, po enkrat pa sta bila kršena 18. in 19. člen kodeksa

Več kot eno pritožbo so vložili sledeči pritožniki: Združenje SAZAS in Matjaž Zupan 27 pritožb, Boris Popovič 2, Leo Oblak 2, Jadranka Oblak Tavčar 2, KS Škofije 2, Miro Petek 2.

Gojko BERVAR

Predsednik Novinarskega častnega razsodišča
